

STADSHOLMEN

SVALGÅNGEN 6

Brännkyrkagatan 19

SÖDERMALM

Stadsholmen

AB Stadsholmen är Stockholms stads bolag för förvaltning av äldre, kulturhistoriskt värdefulla fastigheter. Vi äger och förvaltar merparten av bebyggelsen inom kulturreserveratet östra Mariaberget, Skinnarviksberget, Åsöberget och Vita bergen samt området vid Katarina kyrka. Dessutom är Stadsholmen största fastighetsägare i Gamla stan, på Långholmen och i Djurgårdsstaden. Vi äger och förvaltar även gårdar i ytterstaden – stamfastigheter från vilka stadens moderna förorter vuxit fram. För närvarande omfattar beståndet 279 fastigheter med drygt 700 byggnader, som inrymmer 1633 lägenheter och 804 lokaler. Stadsholmen är ett dotterbolag till AB Svenska Bostäder.

Stadsholmen bildades 1936 av samfundet S:t Erik för att rusta upp några kvarter i Gamla stan. Stadsholmen är det äldre namnet på denna stadsdel. 1967 förvärvade Stockholms stad bolaget och överförde merparten av sitt äldsta bostadsbestånd till Stadsholmen. Under åren har även Stadsholmen övertagit byggnader från andra fastighetsägare som byggnadsstyrelsen, kriminalvården och Gatu- och fastighetskontoret i Stockholm.

Med tiden har ett synsätt vuxit fram där antikvariska principer baserade på varje hus historia och förutsättningar blivit vägledande för hur byggnader och yttre miljö ska förvaltas och rustas. Flertalet av våra fastigheter har högsta klassificering (blå) vilket innebär att de har så stora kulturhistoriska värden att de motsvarar kraven för byggnadsminnen. För oss är byggnadsvård ett vardagsarbete och allt vi gör präglas av respekt för husen och deras historia.

FAKTABLAD

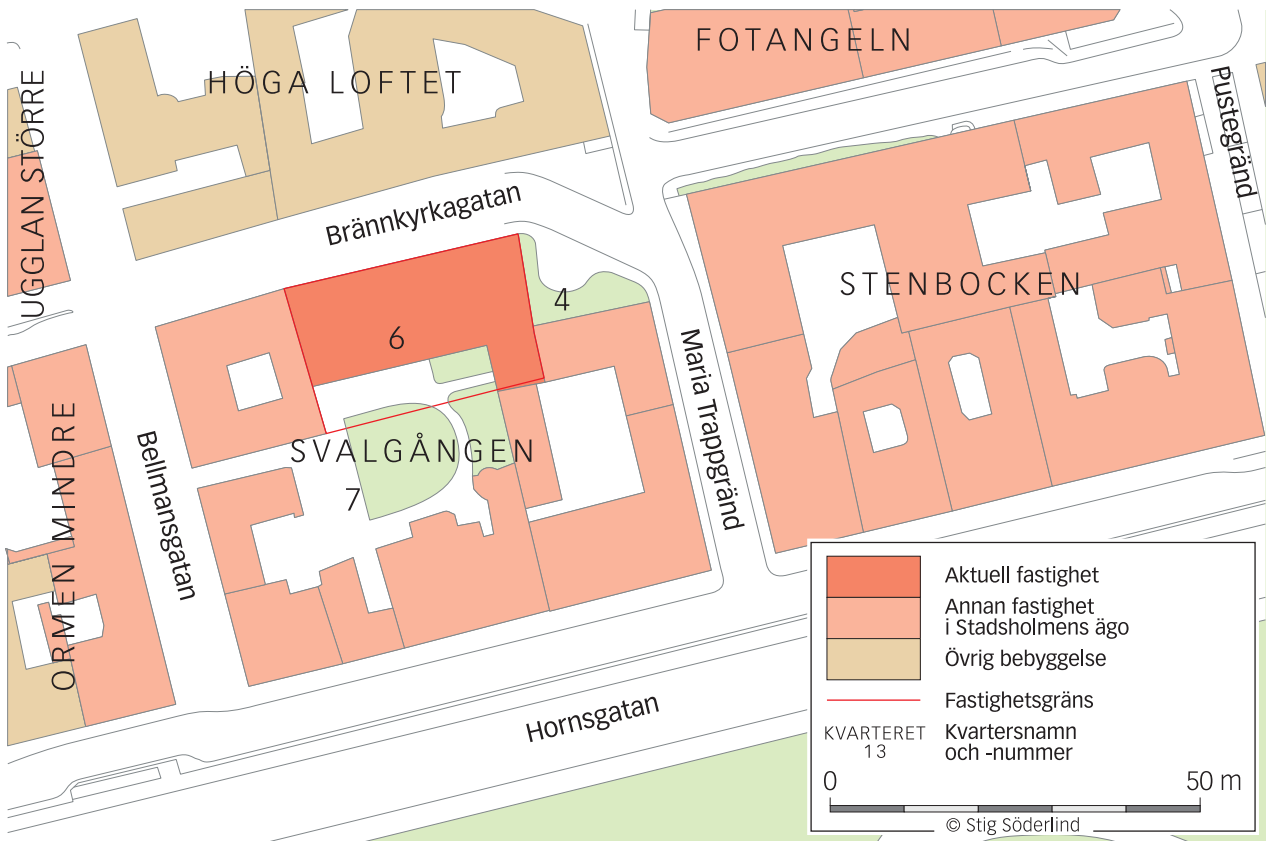
Byggnader och miljöer berättar ofta något om vår historia. Genom byggnaderna kan vi få veta hur staden och samhället förändrats. Husen ger oss också kunskap om hur människor har arbetat, bott och inrett sina hem och de speglar även olika gruppers livsvillkor.

Somliga hus är väldokumenterade och omskrivna medan andra är mer anonyma. Under några år har vi tillsammans med Stadsmuseet i Stockholm arbetat med att sammanställa en kortfattad information om alla våra fastigheter; information om när husen byggdes, hur de har förändrats och hur de har använts under åren.

För att kunna beskriva den enskilda fastighetens historia har vi dels besökt varje hus för att se vad som finns kvar från äldre tid och dels letat uppgifter i arkiv och litteratur. En del nya foton har tagits för att illustrera faktabladet.

För att hinna med alla fastigheter inom rimlig tid har arbetet byggts på lättåtkomliga uppgifter. Ingen fullständig arkivforskning har alltså gjorts och de historiska beskrivningarna är därför inte heltäckande. Ibland kan uppgifter i olika arkiv också vara motsägelsefulla och det har inte alltid funnits möjlighet att reda ut frågetecken. Faktabladet kan därför komma att fördjupas och förändras vid nya undersökningar i framtiden.

Faktabladet finns samlade på Stadsholmens webbplats www.stadsholmen.se

DEN ÄLDRE BYGGNADENS GÅRDSFASAD. FOTO L. BENGTSSON 1970. SSMF96047

Fastigheten Svalgängen 6 speglar den för Östra Mariaberget så vanliga näringsverksamheten. Under cirka 100 år bedrevs ett sockerbruk på tomten. Byggnaden var, liksom den nuvarande, fyra våningar hög och inredd med alla nödvändiga produkter för sockerframställningen.

Från tidigt 1900-tal inrymdes nya verksamheter såsom bland annat klädestillverkning och konstskola.

Det äldre huset ersattes av ett nytt 1979 som inreddes med bostäder, ateljeer och samlingslokaler, förmedlade av Stiftelsen Konstnärshem till äldre konstnärer inom olika genrer. Tillsammans med de intilliggande fastigheterna har Svalgängen 6 betydelse för stadsbilden.

OMRÅDESBESKRIVNING

Fastigheten Svalgängen 6 är en del av Östra Mariaberget. De nuvarande husen på berget byggdes huvudsakligen efter en brand 1759 som förstörde omkring 300 fastigheter i Maria kyrkas omgivning. De nerbrunna husen var till stor del av trä och ersattes efter branden helt av putsade tegelhus i enlighet

med stadens byggnadsordningar från 1736 och 1763. Tidens kända murmästare fick uppdrag i området och byggherrarna var ofta framgångsrika näringsidkare som både bodde och drev sin verksamhet i de nya husen. Under 1800-talet byggdes en stor del av husen om, och framförallt längs Hornsgatan fick husen påbyggnader och ny fasaddekor. Mot slutet av 1800-talet uppfördes också en del nya byggnader som Mariahissen och Laurinska huset.

1900-talet innebar för de flesta hus i området en förfallsperiod. Redan på 1860-talet fanns tankar på att plana ut och bredda Hornsgatan. Vid sekelskiftet 1900 sprängde och grävde man vid Mariaberget och breddade gatan på bekostnad av Maria kyrkogård och bebyggelsen på gatans södra sida. Planerna på en breddning även av norra sidan ledde till osäkerhet

INTERIÖR FRÅN ELIS FISCHERS KAPPFABRIK 1922. FOTO A. WIKLUND SSME26818

om vad som skulle ske med den kvarvarande bebyggelsen. På 1920-talet revs en del hus, men ytterligare planer på rivningar skapade en kraftig opinionsstorm ledd av bland annat Anna Lindhagen, ledamot av stadsfullmäktige och Skönhetsrådet.

I början av 1960-talet blev nya rivnings- och nybyggnadsplaner aktuella. Ett omfattande kommunalt utredningsarbete inleddes 1966 i avsikt att ge underlag för bebyggelsens framtid. Arbetet resulterade i en bevarande- och restaureringsplan som omfattade i stort sett alla fastigheter på Östra Mariaberget. Upprustningen pågick under 1970- och 1980-talen och det fanns en ambition att pröva nya restaureringsprinciper för att nå både ett antikvariskt och arkitektoniskt gott resultat. Bland annat återgick man till traditionell kalkputs och kalkavfärgningar vid fasadrenoveringarna.

HISTORIK

Gödeckes sockerbruk uppförs

I början av 1770-talet flyttade Petter Gödecke till

Sverige från Hannover. På en tomt inom kvarteret Svalgången började han driva sockerbruksverksamhet i liten skala. Med tiden förvärvade han fler tomter och verksamheten kunde utökas. År 1782 fanns 12 sockerbruk i Stockholm och Gödeckes var nummer sex i storleksordningen.

År 1797 upptogs sonen Jacob som kompanjon i verksamheten och samma år ansökte de om bygglov att få uppföra en stor industribyggnad för sockerframställning på nuvarande Svalgången 6. Ritningarna som var upprättade av slotturmästaren Petrus Serén visade en fyra till fem våningar hög byggnad med brutet tak och takkupor. Enligt planritningen inreddes allt för sockerbruket. Sannolikt uppfördes byggnaden likt ritningarna.

Byggnadens invändiga karaktär

Några år senare driver Jakob verksamheten ensam och 1812 lät han brandförsäkra huset. Den invändiga beskrivningen ger en god bild över ett sockerbruks alla nödvändiga delar. I bottenvåningen fanns ett

SVALGÅNGEN 6 VID BRÄNNKYRKAGATAN. FOTO J. MALMBERG

stort kokrum, tre inmurade kopparpannor och blyässa. Vidare fanns klarpannor av koppar och kopparpump, en stensatt brunn som gav ymnigt vatten, kalkbackar, en formback, ett fyllhus med järnkakelugn och ett stort magasin med stora inkörsportgångar på norra och södra sidorna. Bottenvåningen inrymde även två lerbackar, två torkrum försedda med gjuten järnkakelugn samt två magasinsrum, ett på vardera sidan om torkrummen.

Den andra, tredje och fjärde våningen innehöll öppna utrymmen med järnkakelugnar ställda på valv. Mellan alla våningar gick ett hissverk och välvda trapplöp av sten. Överst fanns en torkvind.

År 1819 såldes verksamheten till grosshandlare J. L. du Rées som dock gick i konkurs 1823. Därefter ägdes fastigheten bland annat av grosshandlare Holmqvist och sockerbruksidkarna Åhrberg och Fagerberg samt grosshandlare J. F. Åhrberg, M. J. Neijber och T. Liljewalch.

Nya verksamheter

År 1905 ansökte ägarinnan och änkefrun E. C. C. Hedman om bygglov att få bygga om huset, som vid

tillfället kallades magasinsbyggnad, till skrädveri-
verksamhet. Ritningarna var signerade E. Lundegårdh,
C. A. Danielsson och byggmästare var Albin F. Hörlin.

Enligt ritningarna skulle all den äldre inredningen rivas ut. Bottenvåningen som var låg skulle inrymma bland annat packrum och de över tre meter höga övriga våningar innehålla verkstäder. Golvplanen skulle förstärkas med kolonner, två nya trapphus byggas och hiss installeras. Gatu- och gårdsfasadens fönster fick större öppningar. Det äldre taket bevarades men höjdes och nya takkupor sattes in. I huset verkade AB Fischers kappfabrik och under en period användes delar av huset till fabrikslokaler för tillverkning av glödljusnät.

Upprustning och renovering

År 1979 uppfördes ett nytt stenhus på tomten. Det äldre huset var i ett dåligt skick och beslut togs att uppföra ett nytt som skulle disponeras av Stiftelsen Konstnärshem och innehålla lägenheter, ateljéer och samlingslokaler, avsedda för pensionerande konstnärer. Detta enligt avtal mellan staden och Stiftelsen. Det nya huset anpassades till och underordnades den dominerande miljön av 1700-1800-talshus inom

GÅRDSFASAD MED BALKONGER. FOTO J. MALMBERG

Mariaberget östra. Byggnadsvolymen hade i huvudsak samma omfattning som den äldre.

BYGGNADSBESKRIVNING

Huvudbyggnaden

Byggnaden består av fyra våningar med källare och inredd vind. Den uppfördes 1979 varav inga äldre delar återfinns. Fasaderna är gulfärgade och slätputsade med en profilerad takfot och brutet, plåtklätt tak med fönsterkupor. Mot Brännkyrkagatan finns nio fönsteraxlar. Fönstren har en mittpost, två spröjsade bågar och putsade omfattningar. Entréporten mot Brännkyrkagatan är indragen i murlivet och öppningen har en putsad omfattning med välvd oandel. Dörrarna är av grönmålad plåt med

fönsterpartier. Gårdsfasaden är till stor del täckt av balkonger med gjutjärnsräcke. Trapphusen består av terrazzogolv och trappor, putsade väggar med släta lister, fanérdörrar och tak av träullscement. Fönstren har fönsterbänkar av marmor. Till alla plan går hissar. Lägenheternas ytskikt präglas helt av 1979 års formspråk.

Gårdsmiljö

Gården är kringbyggd och placerad mitt i kvarteret. Den nås via trapphuset och har en gräsplan, gångar av gatsten och ordnade platser av betongplattor samt planteringar och träd som anlades 1979. I mitten av gården står en praktfull hängalm. Här finns även en fontän skapad av Ebba Hedqvist.

GEMENSAMT ANSVAR FÖR VÅR LEVANDE HISTORIA

Byggnader och miljöer med stort kulturhistoriskt värde berättar alltid något väsentligt. Det kan handla om stadsutveckling, samhällsförändringar, arkitektur, stilideal eller hantverksmetoder, men också om hur människor har bott och inrett sina hem eller om de skilda livsvillkoren för olika sociala skikt. Att fastigheterna byggts om och moderniserats under årens lopp är en del av historien.

Vi och våra hyresgäster är tillfälliga brukare i ett långvarigt historiskt skede. Vi har ett gemensamt ansvar för att aktivt och på ett varsamt vis bevara de värdefulla miljöerna till framtida generationer. Varsamhet kan bland annat innebära att behålla äldre planlösningar och att vara rädd om inredningsdetaljer som paneler, dörrar, lister och kakelugnar. Anpassningar och förändringar kan ske, men utan att vi förvanskar oersättliga värden. Individuella bedömningar måste alltid göras från fall till fall. Vi ska inte glömma att stilar och behov skiftar över tiden. Det vi idag kan tycka vara otidsenligt kan av kom-

mande generationer upplevas positivt och värdefullt.

Att använda traditionella material som kalkputs eller oljefärg är också viktigt, liksom att utforma nya inredningsdetaljer så att de passar i miljön. Vid vanlig städning och rengöring måste vi ta hänsyn till att de material och ytskiktsbehandlingar som finns i husen – till exempel trä, kalksten, stuck, oljefärg, limfärg och linoleum – är ömtåliga och kräver särskild försiktighet. Även innergårdar och trädgårdar har sina särskilda förutsättningar och ska skötas och utvecklas så att karaktären bevaras.

Stadsholmen har samlat sina riktlinjer för fastighetsunderhåll i broschyren ”Ett stockholmskt kulturarv – att förvalta borgarhus och kåkar”. Alla hyresgäster har fått skriften, men den finns också på vår hemsida. Här finns också några konkreta råd om hur man som hyresgäst bäst vårdar de gamla husen och miljöerna. På Stockholms stadsmuseums hemsida finns allmän information om byggnadsvård, www.stadsmuseum.stockholm.se.